

поширювати дезінформаційний простір. Цей простір впливає на владу, дезінформує її, а отже робить дії влади не ефективними. Так що корумпованість може не зовсім залежити від влади. Але вона залежить від культурного рівня цієї влади. Високий культурний рівень влади не дозволить піддаватися дезінформаційному впливу, тим самим знижуючи темп реформаційних процесів.

Побороти корупцію – це зайнятися реформами. А тоді вже не буде часу вирішувати свої проблеми і проблеми своїх родичів за рахунок держави. Тоді вже буде можливість позбутися кумівства. А отже виникнуть дії не для себе і своїх родичів, а для всіх. Для всіх – це свобода, рівність, верховенство права, демократія.

Отже можна зробити узагальнюючий підсумок ідейних конструкцій. Корупція може бути представлена як відсутність реформ з боку влади, відсутність реформ задля покращення суспільного життя. Гальмувати ці процеси може просто відсутність певного рівня культури у владі, яка піддається дезінформаційним впливам і гальмує прогресивні тенденції.

Савіщенко Вікторія Миколаївна
декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗИС ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТІВ

Справедливе правосуддя виступає невід'ємним елементом верховенства права та передумовою ефективного захисту прав людини. Реалізація цього найважливішого правового принципу вимагає від працівників судів, прокуратури, поліції, юстиції не лише ґрунтовних юридичних знань, а й володіння високими стандартами професійної етики. Проте тривалий час українські суди, адвокатуру, прокуратуру, міліцію поповнювали кадри, підготовка яких здійснювалася за «зунівською» технологією, без урахування етичних стандартів професії. Формування лише юридичних знань призвело до неспроможності фахівців протистояти намаганням неправомірного впливу на їх професійну діяльність, проявів корупції, вияву зневаги до людей, грубості, зверхності та інших негативних якостей. Врешті довіра суспільства до суддів, прокурорів, міліціонерів, адвокатів, нотаріусів була втрачена.

В Україні з 2014 року проходять масштабні реформи правоохоронних органів, які мають на меті очистити професійну спільноту юристів від фахівців, які скомпрометували її, та привести діяльність судів, прокуратури, адвокатури, нотаріату, поліції, юстиції до міжнародних та європейських стандар-

тів. На виконання цих цілей прийнята низка нормативно-правових документів, зокрема, Закони України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію» та ін.; створені Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Вищий антикорупційний суд України, міжрегіональні управління Міністерства юстиції. Проте оновлене законодавство самостійно не вирішує проблему поповнення професійної спільноти юристів чесними, порядними, неупередженими, справедливими особистостями. Хоча кадрова політика й починається з правових норм, реалізувати її без вдосконалення юридичної освіти неможливо. Дієвість інститутів прокуратури, адвокатури, нотаріату, юстиції, поліції, судів у справі забезпечення законності і справедливості визначається не тільки обсягом наданих повноважень, а й рівнем деонтологічної компетентності юриста. Відповідно зростає роль і значення вищої юридичної освіти.

В цих умовах актуалізується завдання вдосконалення якості юридичної освіти шляхом звернення до історії формування юридичних професій та деонтологічної основи юридичної діяльності.

Передумовою виникнення юридичних професій стала потреба людства в регулюванні суспільних відносин, розв'язанні конфліктів. Такі функції покладалися на жерців, імператора, сенат, комісії, магістрати, префекти, правителів провінцій.

Прообрази майбутніх юридичних професій виникли за часів Стародавнього Риму. Виходячи з дослідження німецького ученого К.-Г. Брунса можна виокремити етап становлення юридичних професій, коли правові знання вважалися таємними, та етап, коли правові знання стали публічними (за часів Флавія і Корунканія VII ст. до н.е.). «Таємну науку» створили понтифи, доступ до неї мали лише патриції. На цьому етапі становлення юридичних професій ще не існувало класичної юридичної освіти, тому давати поради і настанови могли всі, хто мав бажання і ораторські здібності. Підготовка знавців права здійснювалася в ті часи в юридичних училищах (*stationes scholae*). Поступово почали формуватися соціально-трудова функції юридичної діяльності. Визначили їх зміст класики юриспруденції Емілій Папініан, Доміцій Ульпіан, Юлій Павл, Геренній Модестін, Гай. Мислителі Давнього Риму сформулювали цінності та принципи, які стали ядром деонтологічного коду юридичних професій:

- законність: *Dura lex, sed lex*. – Закон жорстокий, але він закон; *Non rex est lex, sed lex est rex*. – Не цар є закон, а закон є цар; *Sequi debet potentia justitiam, non praecedere*. – Сила повинна йти за правосуддям, а не передувати йому;

- верховенство права: *Iustitia regnorum fundamentum*. – Право – основа держав; *Juris effectus in executione consistit*. – Ефективність закону – у його

виконанні; *Nemo est supra lege*. – Жоден не стоїть вище законів;

- гуманність: *Nemo debet bis puniri pro uno delicto*. – Ніхто не мусить нести покарання за одне й те ж правопорушення; *Aequum et bonum est lex legum*. – Справедливість і благо – закон законів;

- справедливість: *Fraus et jus nunquam cohabitant*. – Неправда та правосуддя ніколи не поєднуються; *Nihil possumus contra veritatem*. – Ми нічого не можемо зробити супроти істини;

- відповідальність: *Scire leges non hoc est verba earum scire, sed vim ac potestatem*. – Знання законів не в тому, щоб знати їхні слова, а щоб розуміти зміст;

- професіоналізм: *Constare non potest jus, nisi sit aliquis juris peritus*. – Право не може існувати, якщо не буде правознавців; *Multitudo imperitorum perdit curiam*. – Велика кількість недосвідчених працівників губить суд.

В XII – XIII ст. – період становлення германської державності та виникнення муніципального права став каталізатором створення правових текстів (від нім. *Rechtprosa*) вперше не латиною, а на середньовісній німецькій мові. В усіх країнах світу почався процес розвитку юридичної освіти. В університетах, які виникли в XII-XIII ст. у Болоньї, Константинополі, Падуї, Кембриджі, Саламанці, Парижі були створені юридичні факультети, де готували знавців закону відповідно до потреб суспільства. На Україні спочатку деякі відомості з права викладалися в монастирях Києва, Чернігова, Галича, Луцька. З часом юридична практика змінювалася, розширювався її зміст, з'являлися нові форми та засоби її здійснення. Рубіконом у становленні юридичної освіти та практики став період буржуазних відносин і формування світсько-юридичного світогляду протягом XVII-XVIII ст. Ідеалізування права як основи суспільства і держави в цей період сприяло розвитку юридичної освіти, науки та практики.

В процесі еволюції права та держав сформувалися правові сім'ї: романо-германська (Франція, Італія, Німеччина, Австрія), англо-американська (Англія, США, Канада), змішана (Данія, Аргентина, Чилі), релігійна (мусульманське, індуїстське, іудейське право), соціалістична (КНДР, Куба) та ін. Вони відрізняються ступенем рецепції римського права, джерелами права, структурою системи права, юридичною технікою та правозастосовчою діяльністю. Саме тому зміст юридичної освіти передбачає вивчення основних галузей права конкретної держави. Але попри таку різноманітність існуючих правових сімей, консолідуючим фактором професійної діяльності всіх юристів є деонтологічний код, який дозволяє забезпечити справедливе судочинство, правовий порядок, ефективний захист прав і свобод людини.

На сучасному етапі розвитку суспільства сформованими є такі юридичні професії, як суддя, прокурор, адвокат, нотаріус, слідчий, юрисконсульт. Забезпеченість суспільства в цих професіях існує в усіх правових системах. Особливості національного законодавства обумовлює існування й інших фахівців юридичної праці. В українському Класифікаторі [1] юридичні професії

угруповано в розділ 242 «Професіонали в галузі правознавства, прокурорського нагляду, правосуддя та правоохоронної діяльності» та п'ять підрозділів. Перший підрозділ 2421 «Професіонали в галузі правознавства та прокурорського нагляду» об'єднує два угруповання професійних назв робіт: 1) наукових співробітників (молодший науковий співробітник (правознавство), науковий співробітник (правознавство), науковий співробітник-консультант (правознавство)); 2) адвокатів та прокурорів (адвокат, прокурор, прокурор-криміналіст, старший помічник Генерального прокурора України з особливих доручень, юрист, юрист-міжнародник). До складу другого підрозділу 2422 «Судді» входить професія «суддя». Третій підрозділ 2423 «Професіонали в галузі правоохоронної діяльності» узагальнює 12 професійних назв робіт: дізнавач, експерт, інспектор, оперуповноважений, помічник начальника чергової частини, слідчий, спеціаліст-вибуховик, спеціаліст-криміналіст, старший дізнавач з особливих доручень, старший інспектор з особливих доручень, старший оперуповноважений в особливо важливих справах, старший слідчий в особливо важливих справах. Четвертий підрозділ 2424 «Професіонали кримінально-виконавчої служби» складається з таких професійних назв робіт, як: інспектор, оперуповноважений, старший інспектор з особливих доручень, старший оперуповноважений в особливо важливих справах. П'ятий підрозділ 2429 «Інші професіонали в галузі правознавства» містить професії: експерт, інспектор праці (правовий), нотаріус, нотаріус державний, радник, слідчий, слідчий в особливо важливих справах, судовий експерт, фахівець з дізнання у сфері цивільного захисту, юрисконсульт. У розділі 3 «Фахівці» угруповано професії, які належать до сфери правоохоронної діяльності, серед них: інспектори правоохоронних органів, кримінально-виконавчої служби, воєнізованої охорони, приватні детективи та фахівці з дізнання.

Реформування правоохоронних органів України, концептуальні зміни у сферах правового захисту, правосуддя, правоохоронної діяльності, необхідність вдосконалення надання адміністративних послуг, реєстрації майнових і немайнових прав громадян призвели до появи нових та скасування застарілих назв юридичних професій. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1328 від 10.08.2016 «Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010» [2] змінені назви міліцейських професій на нову редакцію: поліцейський (інспектор) патрульної служби, командир відділення (поліція), поліцейський (за спеціалізаціями), молодший інспектор (поліція), помічник дільничного офіцера поліції. До професії 5162 внесені нові назви професійних робіт: інструктор (молодший склад поліції), командир катера (поліція), поліцейський (інспектор) поліції особливого призначення, помічник командира взводу (поліція). У зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [3] під кодом 2429

угруповано професії: державний виконавець, приватний виконавець; 3432 – помічник приватного виконавця.

Розвиток права та правової культури розширює діапазон функцій професійної діяльності сучасного юриста. Адвокати виконують функцію представництва, захисту та надання правової допомоги; судді здійснюють правосуддя; нотаріуси – посвідчують права, а також факти, що мають юридичне значення, вчиняють інші нотаріальні дії; прокурори – підтримують державне обвинувачення в суді, представляють інтереси громадян або держави в суді, здійснюють нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; поліцейські надають послуги у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Багатоманітність юридичних професій створює невизначеність індивідуальної траєкторії кар'єрного зростання, що значно ускладнює процес підготовки майбутніх юристів, визначення змісту і обсягу вивчення навчальних дисциплін.

Генезис деонтологічної основи професійної діяльності юристів дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розвиток юридичних професій пов'язаний із складними процесами державо- та правоутворення. З розвитком права та правової культури вимоги до осіб, які займалися юриспруденцією підвищувалися. Зростала й складність юридичної праці. Висока відповідальність юридичної праці обумовила виникнення науки – юридичної деонтології, формування деонтологічного коду професії. Сучасний стан юридичної практики потребує деонтологічно-компетентних випускників, особистостей, відданих правовим ідеалам і цінностям, сформованими ще мислителями Давнього Риму.

2. Організація освітнього процесу, спрямованого на формування деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста, є надзвичайно важливою. З одного боку, це дасть можливість підготувати юристів з глибоким усвідомленням і готовністю виконувати професійний обов'язок. З іншого – такий підхід створить умови для розвитку правової культури в суспільстві, становленню правопорядку.

3. Основні компоненти деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста можна узагальнити в блоки: 1) знання, вміння, практичні навички. Враховуючи, що законодавство постійно оновлюється, складові елементи першого блоку мають динамічний, постійно змінюваний характер. Тому важливо під час навчання у студентів сформувати механізм самоактуалізації особистості, який забезпечить постійне оновлення знань, вмінь та навичок. Другий блок – психолого-педагогічний, орієнтований на

розвиток професійного мислення, комунікації, оволодіння методиками саморегуляції, самовдосконалення. Третій блок – деонтологічний: на основі професійного деонтологічного коду, елементами якого є цінність законності, верховенства права, гуманності, справедливості, відповідальності, професіоналізму, узагальнює правову, політичну, моральну, естетичну, психолого-педагогічну, інформаційну, економічну культуру юриста.

1. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010 : Наказ Держспоживстандарту України 28.07.2010 № 327 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (дата звернення: 09.02.2020).

2. Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010 : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1328 від 10.08.2016 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1328731-16> (дата звернення: 09.02.2020).

3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України 1403-VIII від 28.08.2018 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 09.02.2020).

4. Савіщенко В.М. Діахронія деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т.2 С. 147-155.

Скиба Елеонора Костянтинівна
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Необхідність створення демократичної, справедливої та правової держави вимагає від соціально-відповідального суб'єкта розуміти, що об'єктивна логіка розвитку буття і своєрідність нинішньої соціально-історичної ситуації полягає в тому, що в сьогоденні нашої країни зійшлися разом минуле та нове, новітні цінності та цінності минулого. Саме на цьому протистоянні цінностей людського духу формується ідеологічне забезпечення теоретичної та практичної діяльності у питаннях державотворення. Гострота боротьби між ними знаходить своє відображення у наявності морально-правових конфліктів сучасного суспільства України. Наша держава зараз переживає дуже відповідальний період, фактично виборюючи свій, неповторний від інших країн, дер-